

СРПСКЕ НАСЕОБИНЕ У ШТАЈАРСКОЈ И ВАРАЖДИНСКОМ ПОГРАНИЧНОМ ГЕНЕРАЛАТУ.*)

ПРЕРАДНО ДР. Н. НАДЕЈСКИ.

Сваки ће, држим, знати за ону велику сеобу Срба у угарске земље, која се догодила при крају XVII. века а под предвођењем патријарха Арсенија Чарнојевића. Србима је већ било додијало робовати Турцима, а патријарх Арсеније, као добар Србин и искрен родољуб, запста се бринуо за свој народ. Јужне угарске земље, у којима данас Срби живе, у сличним ратовима са Турцима, биле су скоро пусте и тако непријатељским упадајима отворене. Аустријском двору је јако морало до тога стати, да се ти крајеви насеље, јер прво: не би те земље стајале пусте и он би отуд хасну брао, а друго: што Турцима не би отворен био пут, који води у ужу Аустрију, за коју су Хабсбурговци највише стрелили. За то је аустријски двор и стао у преговор са Арсенијем патријархом, те овом обећао златне куле, само да преведе Србе у Аустрију *и да их тако избави из турског роњства*. Арсеније је престао на популаре аустријског двора и он изведе Србе из своје старе постојбине у нову — али им тиме не поможе много. Срби су и даље гинули у ратовима а при том и даље бивали гоњени за своју веру и народност.

Али није само Арсеније довео Србе у угарске земље; ми њих налазимо ту још много раније. Има знакова, који кажу, да су Срби ту још у XII., XI., X. и још много пре живели. Шта више, ми налазимо на палатине из тог доба, који, судећи по имени и другим знацима, морали су Срби бити. Но те српске насеобине морале су доста ретке бити. Оне су тек у касније доба појачане; особито пак у XIV., XV. и XVI. а највише у XVII. веку.

Кад су Турци освојили велики део балканског полуострова, скрхали моћ српске државе и преплашили Босну — почеше Срби напуштати свој стари завичај и тражити нов. А тражили су га у Угарској. У ратовима, које је Ђигмунд против Хусита водио, налазимо и Србе.

Кад је оно Ђурађ Бранковић уступио Београд Мађарима за неке градове у Угарској, населише се тада многи Срби у те градове. — Кад је у Србији пало Смедерево и Ново брдо, пређе у Угарску велики број Срба и ту оснују Јанопол и друга места. Владислав I. даде им и неке новластице.

За владе Матије Корвина доведе Стеван Јурђе-

* Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdinischen Grenz-Generalata, von Prof. Dr. H. J. Bidermann.

ви њене Србе у Срем, који се ту и настани. Језгро прире легије, коју је сам краљ Матија предводио, сачинавали су Срби.

И под кнезом Павлом пређе дosta Срба и настани се у пустим крајевима угарским.

Са Максимом владиком дођу опет у Срем Срби и ту се сместе. И у горњој Славонији су се Срби насељили под именом Власи и то из Рашке, Босне и Србије. Но и ту нису живели на миру; већим делом су били под оружјем и бранили границе против упадају турских.

У време, када пада прва осмала Беча (1529.), беху многи градови у Хрватској и Славонији у турским рукама. Фердинанд се јако бојао за своје властите земље; за то је паредио, да се окуни у Аустрији и другим крајевима војска, која ће увек у припремности бити и чувати аустријске границе. Главни заповедник те војске био је у то доба Јов. Кацијанер са седиштем у Љубљани.

Како Турци дознаше, шта се у суседној држави ради, не оставиши они скритех руку, већ се почеши према Аустрији све боље утврђивати. Војска им је сваки пут припрема била, тако да су у свако доба могли или нападати или нападај дочекати.

Опасност од турске стране сваки час је претила; народ, који је на граници живео, никад није мировао и непрестано је стрепио. Да би се бар у неколико опасност отклонила и народу удило мало наде на боље, буде закључак донесен, да се скупи

ху. 1. дец. дође до борбе између коњице. У тој борби погине и Павле Бакић, као заповедник коњице.

Кад су многи већ видели, да нема спаса, почну сваки за себе бегати. Неки пижи заповедници оставе потајно главни логор и склоне се на другу страну. Остатак војске буде прицућен, да се упусти у бој. Али успех буде слаб. Скоро цела та војска буде уништена и покошена. Сва ратна опрема падне Турцима у руке.

24. феб. 1538. године дошло је до мира између Фердинанда и Сулејмана. Али је то слаб мир био. На граници је сваки час до сукоба долазило. Фердинанд опет није могао сву силу да употреби, јер је у земљи рат водио против Запоље и његове странке. Турци су тако увек могли упадати у непријатељске земље, налити и робити села и људе водити у ропство.

Још при крају XV. и у почетку XVI. века биле су српске насеобине у источкој Славонији, у Срему доста честе. Тада крај између Драве и Саве око Пожеге и Валинова па источно према Дунаву звао се од XVI. па све до половине прошлог века „Расција.“ Кад је оно Кацијанер био за то, да се поведе војска у дольњу Славонију и да се ту удари на Турке, он је напомињао, да ће у тој борби и од Раца (Ratzen), који највише ту живе, помагани бити. Они ће им, рече, и ране и бораца давати. Тим пре су могли на њихову помоћ рачунати, што је у војсци Кацијанеровој и Павле Бакић био; а овај је опет стајао у договору са Србима из тих крајева. За Ка-

И заиста буде скупљена војска од својих 25,000 бораца и то маја 1537. год. У тој војсци, која се из свих крајева скопила, где је Фердинанд владао, били су и Срби под Павлом Вакићем.

Да Турци нису то мирним оком гледали, већ да су се побринули, да силу силом одбију, то је са свим природно.

Кацијанер, који је управљао том војском, крене се из Копривице, где се и искушили, и дође до Осека. Намера му била та, да прво освоји тај град. На жалост тај план не буде изведен, јер је ту већ био турски паша са одабраном војском и одбијао непријатељске нападаје. Турци су свуд паоколо палили и робили, а аустријска војска не могаше ништа да им учини. Дакле по дан па се приближи и зима а опасност за аустријску војску поче све већа бивати. Прво та војска не беше као што треба опремљена, друго није довољно ни ране имала. Невоља и јад све већи. Најпосле не икадаше куд, већ захтучиш, да се повуку натраг. Тај повратак је врло скупо стао. Многи људи пронађу на путу и многи топови буду остављени. Турци пак непрестано узнемирава-

Нега,² јер они говораху: „es sey ein voll Land, die Rätsen werden uns genug zuefürst, auch noch zu uns fallen.“ И војска се заиста поведе, али је, као што смо већ мало пре рекли, рђаво прошла. Узрок је био највише тај, што је иста слабо опремљена била и што нижи заповедници не хтедоше слушати.

Срби својим јуваштвом а у мржњи према Турцима одликовали су се увек у бојевима и чинили су велике услуге аустријском двору. Павле Вакић, који се змио са својом браћом, родбином и другим познатим и можда пепознатим преселнио, био је у бици на мохачком пољу, бранио Беч против Турске осаде и најпосле при походу Кацијанеровом погинуо. Осим тога као присталица Фердинандов ратовао је доста против Запоље, и ако је у први мах на његовој страни био.

Павле Вакић носио је назив „de Laak.“ Неки не знају, где је та тврђава управо лежала и. пр. у Историји Срба у Угарској стоји: да је тај „дворац“ нестао, а треба да лежи близу Шимега, на обалама балатонског језера. Према оном што стоји: . . . Lacum in Sümeg sitam agsem . . . држи проф. др. Ви-

дерман, да је та тврђава можда идентична са градићем *Somogyvár* близу места *Nagy-Örög-Lák*. — Вакић је касније постао и поседник добара у Штајнлангеру. Осим тога зна се и да је било српских насеобина на Команском пољу око данашњег *Kaposvár-a*.

Из овог, што смо мало час рекли, може се видети, да су се српске насеобине још у почетку XVI. века протезале од Славоније па чак до самог центрума угарске земље.

СРПСКЕ НАСЕОБИНЕ У ШТАЈАРСКОЈ И ВАРАЖДИНСКОМ ПОГРАНИЧНОМ ГЕНЕРАЛАТУ.

ПРЕРАДИО ДР. И. НАДЕЈСКИ.

(Наставак.)

Како Павле Бакић, тако су и други Срби и пре и после непрестано ратовали, било као чете за себе, било скупа са другим трупама. Особито велике услуге чинили су Срби са својим шајкама на Дунаву, а

били су смештени у Пожуну, Коморану, Рабу и да а познати под именом Nassadisten и Tschaikisten, ј. Шајкаши. — Још су Срби највише као уходе употребљивани.

Поред ових ратова, што је Угарска и Аустрија против Турака водила, Турци су ипак постали гospодари у Угарској. Две трећине и сице Угарске било је у њиховим рукама. Почевши од Пожеге па све на северу, Мохач, Печуј, Весприн, Столни Београд, Будим, Грав и на истоку Бечкерек, Темишвар, Липа и даље северо-западно према Будиму, све је то под Турцима било. Турци су највише долазили из Босне, и онда преко Хрватске ишли или источно у Крањску, Истрију и Горицу или северио у Штајарску. Да би се тим упадајима доскочило и мало на пут стало, помињало се још пре на то, да се на граници подигне обраћбена сила. Још Матија Корвин, који је видео, каква опасност од турске стране прети, поче лено примати оне, који су бегали испред турског мача, те их насељавање у згодне крајеве. Тако је под њим насељена Лика и Крбава а главно седиште обране било је у Сенцу, где је и заповедник био. Већим делом беху то Срби, који су и своју веру задржали, осим ако се који покретили. Даље је доста Срба било и по горњој Славонији чак око Конренција, Беловара, Ђурђевца и других места; — а где је још Срем? То је све било при крају XV. и

су непрестано мач у руци држали и чекали, кад ће да га на непријатељу опробају. Што се више Срба амо насељавало, то је и број ваљаних бораца све већи бивао, те је и граница бивала све јача.

Сталежи у Славонији јако се уздали у ове до-селењике и они умолише Фердинанда, да се и на Сави, Драви и Мури подигну шајке и Шајкаши да се прбују. А сталежи у Штајарској препоручише 1537. краљу неког Vide Wlach-a, да му овај за његове услуге даде провизију од 100 фор. Овај Виде Влах, под којим се зацело какав Србин разуме, држи се да је много помогао, да су Штајарци у свом повратку од Осека 1537. срећно испред Турака умакли.

10. дец. 1542. буде јањено заповеднику Секељи-у да је у Конгривници ухваћена ухода, која је чак из Пожеге дошла. Осим њега су, рече, још двоје отишли у Крижевце. Даље рече и то, да се у Пожези купи велика војска под Мурат бегом; а у Клезоузе (?) стоји до 700 коњаника и много Влаха (Wlahones). Међу тим су и оне уходе у Крижевцима ухваћене. Кад су их метнули на муке, издаше, да Турци намеравају да ударе на Вировитицу и да ради тога „in montibus istis“ т. ј. у горама између Кри-

у почетку XVI. века.

Кад је видео Лайош II., краљ угарски, да не може свуд доспети, даде обрану хрватске границе свој рођаку Фердинанду (1522.). Главнија места, што је добио, била су: Сев, Клиса, Кин, Острвица и др. Нето се тако и у Крањској побрину за обрану. И овде на граници буде постављен заповедник, који се имао бринути за обрану повременог му краја.

За обрану пограничне пруге били су Срби најбољи; јер они су и онако оставили стари завичај свој, те се као крвни непријатељи Турака нису дали молити или вазда ободравати, да се против истих боре. Јуваштво њихово било је свуд познато, а и мржња на Турке; за то се побринуше заповедници, да се ти бегуши или, како их они називаху „ускочи“ (*Uskoken*), лепо приме и у згодне крајеве настане. Тако их сместише око Möttling-a, Sichelburg-a (Жумберак) и других места. Од њих су касније и горе од Метлинга даље на север, а на граници између Крајске и Хрватске, *ускочке горе* прозване (*Uskoken-Gebirge*.)

Стално насељење Срба у пограничне крајеве предузето је највише за време Николе Јуришића. Те насеобине добијале су и својих појластица; задржали су своју вероисповест, и та им се бранила; а перед тога остали су под својим војводама. Међу тим Срби не дођоше у ове крајеве, да мирно уживају плод рада свог, већ да и даље гину и проливају крв. Само су жене и деца нешто склоњена била, а људи и млади-

жеvac и Копривнице стоји „quidam Margetsych sin triginta Wlahonis.“ Тај Маргетић имао је за задаћу, да стане оној војеци на пут, која би, идући Вировитици у помоћ, морала туда проћи. Иван Барбић усудио се тако да оде до Топлице. Главно заповедништво било је тада у Вараждину. Заповедник, дознавши, као ствари стоје, наравно да је издао заповест, да се потраже ови у горама. Да ли је Маргетић ухваћен, те, да би био пуштен на слободу, обећао, да не ће виште држати с Турцима, или је својевољно прешао на аустријску страну, не зна се; толико је познато, да је он касније посред хрватске и немачке пограничне војске важну улогу играо и да је јако уважен био. За њега један писац изрично вели, да је „Rascanus.“ Што се тиче његових момака, то се не зна, да ли су сви из доње Славоније. Било их је скупа 320 са 12 војвода.

1555. био је исти Иван Маргетић заповедник страже у Лудбрегу између Вараждина и Копривнице, и имао је под собом око 49 момака на коњима. Код испадије се спомиње „Radko Pribekhen Woycoda“ са 53 момка у Тополовцу.* Даље „Platz Margetitsch, Woycoda“ са 53 момка у Копривници. У Вараждину међу немачким војницима спомиње се „ein Pribeckh Rado.“

(Настава се.)

* За овог Ратка држи проф. Бидерман, да ће бити идентичан са Ратком малкин, који је са Петром Besedieis посматран у Вировитици у помоћ (1553.).

СРПСКЕ НАСЕОБИНЕ У ШТАЈАРСКОЈ И ВАРАЖДИНСКОМ ПОГРАНИЧНОМ ГЕНЕРАЛАТУ.

ПРЕРАДИО ДР. И. ПАДЕЈСКИ.

(Наставак.)

Из овог, што смо мало час рекли, може се видети, да је граница Славоније пунा била ускока, Срба, и да су они при одбрани велике услуге чинили. Ту

није било само простих бораца Срба, већ и часника и заповедника.

Год. 1858. 29. августа спомиње пуковник Тай-

Бр. 25.

СТРАЖИЛОВО

395

фенбах у једном свом извештају неког *прибега Blasu-a* из Пожеге, који је још 1553. под Иштваном Деаком служио и у Вараждину после врло чувен био. Он је и донео глас, када Турци намеравају да ударе на Сигет. Год. 1555. спомиње се породица прибега Алексића, Дојчини и Вукмира, који су из турске земље ако прешли и после као војводе војевали.

За све ове прибеге и ускоке зна се, да су грчкоисточне вероисповести били. Надвојвода Карло вели у једном писму, да већина војвода *харамијских* су „*ni Christen*“ него „*Usskokken*“. Догађало се, да су и Мухамеданци прелазили на аустријску страну, али је то врло ретко било. Спомиње се само Али-ага, заповедник турске тврђаве Брезовице на Драви, који је понудио, да са својих 12 коњаника пређе на Фердинандову страну.

Које због силних турских нападаја, којима је сад горња Славонија највише изложена била а које можда и због антипатије, на коју су ту са своје вере и народности наишли, пожеле прибеглице, да жене и децу своју на какво сигурунije и боље земљиште сместе. За то се обрате с молбом на краља Фердинанда и на његове заповеднике на граници, да им дозволе, да могу у Штајарској настанити своје породице и своја блага. Први, који је зато молио, био је *Иван Маргетић*; за а њим појоше војводе

ће сваки појмити, јер Срби су и по народности и по вери други народ били. Све то је допринело, да су ове насеобине српске у Штајарској брзо изумрле.

I. Margetić-Hof у Wernsee. Иван Маргетић доселио се амо год. 1552. и ту је своје огњиште подигао. Виша власт у земљи ишла му на руку и помогла му, да добије један комад земље. Но тај му беше мали, те је после морао још више надокупити и расирити. Међу тим, као обвезан војник, слабо је код куће бивао. Год. 1558. борио се славно против Турака код Ђурђевца у Славонији. Умро је 1564. Наследник добра му беше син Иван и стриц Plawtz. Касније прими то добро млађи му син Лазар, који је код Ђула у Угарској од Турака заробљен био. То ће бити да је било 1578. год., кад је команду над 47 хомаца од тог Маргетића примио Марко Ратковић. Породица Маргетићева била је после често узнемиравана. Надвојвода Карло је у први мањ брањио. Кад се видело, да Лазар не долази, а међу тим се чудо, да је жив и отпао од хришћанства, буде то добро (1588.) поклоњено Николи Ожеговићу и то док је он жив и његов најстарији син. Али после две године дође то добро у руке Херберштајна. Ожеговић је све употребио, да му и даље остане то добро, али није могао успети. Касније нису се више ни постакњале ту војводе, јер им се чинило да није

био је *Иван Маргетић*; за а њим појоше војводе *Алексић*, *Дојчин*, *Вукмир*, и многи други.

То је краљу ишло у рачун и тако постане око половице XVII. века више српских насеобина у Штајарској.

1. у *Wernsee* као *Margetić Hof*.
2. више Оптуја на *Aichhof-y*.
3. *Skok*.
4. *Rogeis*.
5. *Scherschowitzza*.
6. *Kötsch*.

Сва ова места, која смо набројали, не беху чисто српске насеобине, већ беху измешана са другим народностима. Да се Срби у тим крајевима насељити могли, највише се заузeo краљ, а после заступници Штајарске. Но бразо их прошла воља, да те насеобине више помажу. Неки не само да се нису бринули за исте, већ су шта више ишли за тим, да се, колико је могуће, истим стане на пут а старе да се удале. За то и не беху те насеобине дуга века. Прво, нови досељеници нису више долазили, а друго, од стarih су људи већим делом у рату били и тамо гинули а код куће остајаху само жене и деца. Жене, оставши без никакве заштите, гледале су, да се онамо уклоне, где ће мирније бити. Узрок је и то, што је при деоби често до парбе долазило, те где се власт већ умеша, ту није ни за једног ни за другог добро било. Да су пак од урођеника попреко гледани, то

ни постакљале ту војводе, јер им се чинило да није нужно.

П. Aichhof више Оптуја (Pettan). Ово добро је купило заступство Штајарске за *прибеге* (Pribekhen.) Да су заиста Срби насељени, види се из реескрипта краља Максимилијана II. Х. Ленковићу, где му налаже, да нази на прибеге, који су са женама и децом прешли хришћанима и својим уходењем иного им помогли и који су настањени на добру кр. саветника С. Галера, које је добро купило заступство Штајарске. А то је највише за то писао, јер се код пребега појавило: „allerlaj Unbeständigkeit und verat.“ — Unbeständigkeit лежи у том, што неки Срби овде не хтедоше плаћати пореза, јер веле: они су та добра добили за своје заслуге и то да не морају плаћати порез.

И ова насеобина је брзо пропала. Још неко време једино успомена на њу остала.

III. Скок (Skogen, Skoka) са Добровцима општина за себе у котару „Marburg rechtes Draufier.“ Ово добро је онеп купљено „zu Undterbringung gewelter Priweken“, и то на заповест краља Фердинанда. Ту се настаје г. 1556. породице *Алексића*, *Дојчина* и *Вукмира*. Снажи од тих породица добије подједнак део. Но касније дође до расправе између Алексића и Дојчина, јер Алексићи тврдише, да је њихов отац добио, да са свима добрима располаже, да су се они год. 1560. са својим стрицем Дојчином

изравнали, те да сад његови потомци немају удела. Међу тим у ствари то не беше. — Год. 1578. спомињу се ове војводе као поседници добара у Скоку: Радослав и Ракета *Бакош*, Павле и Марко *Вранковић*, Ђорђе и Јован *Сладовић*, Микула *Ратковић*,

довојић, Микула *Алексић*, Радослав *Мислиновић*, Ратко *Мали* и др. Али та молба не буде примљена. И други пут, кад је молба поновљена била, није била примљена. Тако насеобина на овом земљишту не магаше доћи до већег значаја.

Раде и Радован Алексић, и Петар Вукмирић. Да не би било какве распре, све земљиште је било измерено и свакој породици по један део поклоњен. Но до распре је опет дошло и то прво кад су Дојчини а после опет Алексићи изумрли. Родбина је вукла на једну страну, а други опет на другу страну. Но и ако женско чељаде не мога добити наследства, то је ипак Иван Јурашиновић као шур Алексића брачио право своје жене. И занета он је и добио добро Алексића. То после није било право Михајлу Сладовићу, те је било распре између њега и Јурашиновића. Како је касније цела та ствар испала, не зна се, јер нема сигуриних података.

Место Скок постало је од „Ussgogggen Hof.“ При kraju XVI. века опала је српска насеобина овде са свим. У новије време се опазило, да се људи у том kraju некако разликују од других около. Приметило се, као да је ту неко особито плене. Даворин Трстенник пише једном проф. Бидерману: Кад сам у септ. 1844. год. добио место за капетана у Шлајници код Марбурга, посещивао сам болеснике у оближњим ле-стима. Ту ми је одмах упало у очи место Скоке и Добровци. Тип лица је некако другачији, него што је код брдских становника, који се зову „Роготе“. Стас је у истих више витак; коса прикаста. Кад сам чуо за имена: Радонић, Марковић, Миловчић, одмах ми дошло на памет, да су то старе српске насеобине. А село Добровци ме опоменуше на задруге на југу. Скок сам одмах помисlio, да је постало од „Uskoken.“ — Тако се исто изражавали и други писци.

И ако је она прва српска насеобина овде опала и ако даље немамо сигуриних података, да се Срби и касније овде насељавали, то видимо у њима ипак некадање Србе, који се пре или после ту насељили. Поред свега тога, што се иорали мешати са другим становништвом, опет се одржало онај српски тип. Српских имена и назива се и по другим же-стима налази, што сведочи, да су Срби онда доста

V. Насеобина у Шершовици. Овде су Ускоци највише на заузимање главног заповедника Унгнада насељени, као што су и сами тврдили. А земљу су добили тако, да ве жорају плаћати порез и ини на роботу. За то се и противили, кад су их хтели приморати, да плаћају порез. Они су, рекоше, „ritterliche Leute die sich bisher mit Darstreckung ihres Leibes, Gutes und Blutes wacker gehalten — ihr Lebtage meer mit Schwert und Spiess, denn mit der Hande izbgangen.“ Они су, веде, доста хранићанству послужили и за награду су добили, да се ту могу настанити. А то им је и краљ Фердинанд дозволио још док су у својој отаџбини били. Међу тим они су и за то тужени, да нападају на путнике и да узнемирају друге људе у селу. Но све ово није се могло као што треба доказати. Шта више они су ту још заштићавани били. Тако је 3. нов. 1559 год. добио прибег Ратко Добринјак писмо од Фердинанда, којим му се штити његов посед у Шершовици, да може он и његови мушки потомци исти без роботе и пореза уживати, али у случају великог рата или кад би сам краљ пошао, имао би дати три „geringe Pfärot“ т. ј. три лака коњаника.

Око год. 1580. изгледа да Срби овде није било више; или ако је и било, то су појединци, који се саки овде доселили.

VI. Насеобина у Kötch-u. Оаде се доселио прво војвода Радослав Бакоч и брат му Ракета. О делој насеобини мало се зна. Радослав је дошао са тамошњим парохом у супроб; шта је после било, није познато.

Осим оних насеобина, о којима се из историјских докумената знаје, треба рачунати ако и оне досељенике, који се ако у исто време (XVI. в.) а можда и пре доселили, и о којима у званичним пописима нема помена. Ту спадају они, чији потомци и данас носе српско име и који међу сталне седиоце тих крајева спадају. Осим тих могу се ако рачунати и они, који носе име земље, од кад су дошли. Професор др. Бидерман дао је себи дosta труда и покушао је сва

раширили били и да се тајо насељили на своју руку, а да је когод водио рачуна о пьима.

IV. Насеобина у Rogeis-u. И ова колонија српска није трајала дugo; а и онако је била мала. Кад већ у Скоку не беше довољно места, те се неки потужише, да од оно мало земљишта не могу њих толико живети, пошљу онда више њих молбу на краља, да им се дозволи, да се могу у Rogeis-u настанити. Потписани беху: Ратко Паваковић, Ђорђе Сми-

така имена у котару у Петрови, Фридрави, Рогаччу и др. Шта више изваша и број, колко се где и каквих српских имена налази. За нас, држим, није нужно набрајати сва та имена; доста је кад знамо, где је тих насеобина српских највише било и где се та имена и данас налазе.

Многи од оних, који се амо доселише, оставише своју стару иеру и примише католичку. А та је после помогла, да су неки подигнути у племство; као

што беше: Ђорђе Смадовић, за тим Радесав Бакоч, и браћа му: Пеак, Ракета и Огман (?). Награду су ту добили за своја витешка дела, која су било појединце било са другима учинили. О овим делима се доста приповеда и аустрички заповедници су заиста увидели, да су ови ускоци и прибези од врло велике помоћи. А нарочито су били као уходе употребљивани, јер су у том врло вешти и искуси били. За то су онда и прихватили лепо и дочекивали Србе, да би их за своју ствар придобили.

Између 1555. и 1570. године доселило се баш доста Срба на Вардјинској граници. Но све те не можемо рачувати у погранично становништво, јер многи одних не беху ту стално настаници, већ су као војници служили. То се највише на војводе односи, који су ретко ту код себе породице држали; а борци код таквог једног војводе беху већином неожењени људи.

Па и касније за читава два деценија слабо ћемо ту наћи задругу, која се стално настанила. Међу тим се српски елеменат из тако зване „мале Влашке“, т. ј. дољне Славоније, мало по мало ширio према западу. На том су највише радили турски

ника Халека на велико исповерење. Маја исте године измолио је од цара Максимилијана ту дозволу, да 40 „Häuser Walachen“, то ће бити 40 задруга, које се на Илови (западно од Дарувара) било већ настаниле, било да су још долазиле, може све постаманити. Јер он је доказивао, да ће те задруге српске граници много шкодити, ако би дуже ту остале. Па и у горњој Славонији слабо су марили за те насеобине. О томе нас уверава V. законски чланак, који је 8. априла 1565. год. постао. Исти чланак гласи: Item ut Caesarea Majestas Valachos ve Uczkokos in bona claustris Lepoglava inhabitandum ne patiatur.

Овај законски чланак тако је постао, што је на сабору у Бечу (1563.), кад се водила реч о граници, заповедник исте, Ленковић, донео предлог: „die Pribekhen oder Ussgogen der Windischen Gränitzen so vor Jahren im Trafeldt gar schmäll und engg mit beschwarlichem Mangl allerlay menschlicher und Viehs-Narung angesetzt worden — anderswohin zu versetzen.“ — Овај предлог су примили сви посластинци из Штајарске, јер су они највећма волели, да се опрости тих ускока. Но Ленковић је опет ми-

заповедници, и то из стратешких разлога. У једном извештају, који је Л. Секељи 2. јуна 1546. год. из Пожеге послао заступству Штајарске: да су Турци неког „Wkhwaschonitsch-a“, који је пре био заповедник у „Posehgrivár-u“, преместили у „Fleckhen Otschima“ с налогом: „die turckhisch granitzen ye lenger je mer sovill im möglich sein wirt, herauswerts zu erweitern und mit Wallachen zu besetzen.“ На ту мисао их је то павело, што је тај крај скоро сав пуст био, јер је старо становништво отуд одбегло, те су онда за тим ишли, да га насеље, како би га лакше одржали. А и Славонци су онет гледали, да то земљиште не изгубе. Нема сумње, да је на истоку изван пруге, докле се протезала вараждинска граница, било у другој половини XVI. века насељених српских породица. Али те се породице паставише ту турским заузимањем. И само су за време неке од тих насеобина биле у власти заповедника од границе, док их је могао држати и бранити. Али покушај тих српских задруга, да се ближе граници преселе, нађе још год. 1576. код тадањег заповед-

сно, да им се уступи земљиште код манастира Seitz и Studenitz. Посланици из Корушке и Крајинске опет нису били за то, да се ускоци отпуштају; него, ако се већ морају премештати, то да им се даде земље у Славонији код Легоглаве. На ово пристане и цар Максимилијан и нареди, да се договоре са старешином манастирским, како би овај спремио земљу за то. Налог тај буде извршен; али насеобина овде не би дуга века. Срби буду отуд брзо протерани. Шта је узрок био, не зна се сигурно. Највероватније ће бити, да је то на основу оног законског чланка учињено, који су чланак 1565. славонски сталежи довели.

Тако исто лије срећно испало премештање од год. 1568. Сви ускоци из Крајинске и други, који су хтели, требали се преселити на земљиште између Копрејинце и Ђурђевица. Али то је све нешто слабо ишло.

Према томе, што смо горе рекли, изгледа певероватно, да су год. 1572. дошли из Черња манастира у Босној више калуђера и других Срба и са дозволом се царевом настанили код горе Калника.

СРПСКЕ НАСЕОБИНЕ У ШТАЈАРСКОЈ
И ВАРАЖДИНСКОМ ПОГРАНИЧНОМ ГЕНЕРАЛАТУ.
ПРЕРАДНО ДР. П. ПАДЕЈСКИ.

(Наставак.)

Много вероватније ће бити, да се Срби у Вараждинском округу на овај начин насеили:

24. септ. 1595. освоје Аустријанци Петрињу. Тек што се пуковник славонске границе Херберштајн вратио отуд у Вараждин, дође к њему ein wallachischer Bischoff, der über die Clerisei der beiden Sand-siakhe Boschega und Zernickh zu gebieten gehabt и каже му: да је Власима већ додијало робовати Турцима и да су и поверење Турака изгубили. Ако је Херберштајн вољан да му даде проводно писмо, то је он готов, да за кратко време 40 вељаних калауза из мале Влашке амо на славонску границу преведе. Како је владика тај на Херберштајна повољан ути-

сај учинио, то му овај даде нуждан часопш. Херберштајн јако хвали истог владику, јер је овај био готов, да остави своју резиденцију у Ремети и да жртвује свој леп приход. У толико је пре могао веровати владици, јер су још пре неки Власи хтели да пређу у границу. И само тако су остали на миру, што су надом града Раба застрашени били. Он предложи, како Фердинанду тако и заступству Штајарске, да се сваком пребегу, који би се као добар путевођа могао употребити, даде депутат једног војводе.

На овај предлог пристане и надвојвода и посланици Штајарске. Преко зије су преговори Херберштајна са Власима тим плодом уродили, да је 21.

фебр. 1596. питао већ надвојвода, да ли да прими заклетву, коју су му доста њих понудили. Одговор штајарског заступства гласно је да прими. Посланици су до душе тврдили, да се пре морали Власи таманити, како би се тиме отклонила опасност од границе; али да је сад опет жеља, да се исти преведу на хришћанску страну и да остану постојани у потпуној покорности. Давши надвојвода Херберштајну пунжло упутство, чекао је у марту 1596. године да приими покорност. Међу тим Срби овај мах не могоше још ништа учинити. Узрок је мо-

удано зна, да су заузимањем војничке власти у вараждинском генералату насељене.

Међу тим није све на том остало. Војска је ту спремна била да и даље упада у дољину Славонију. Србима је о том увек за времена било јављено, да би се могли спремити. Једино им било до тог стапо, да освоје од Турака Виропитицу и онда би многа села пада у њихове руке. Срби у Вочину, Брезовици, Слатини, Сопју и Миклошу били су готови, да у свако доба оставе огњишта и да се преселе на земљиште, где би мало заклоњени били.

рала бити побуна Срба у јужној Угарској и на Балкану.

Тек с пролећа 1597. буду преговори опет настављени. Но сад се није само за тим ишло, да се просто заклетвом приме више села, која су Турци подигли, у вараждински погранични генералат; већ су српски изасланици желели, да једно одељење војске оде тамо и да доведе оне Влахе са породицама, који желе амо прећи. Тако би они били у неколко заклоњени од Турака. Срби су то за то желели, што су Турци већ дознали били за њину најверу; те су добро метрили и посаде у околним градићима појачали, док на против у први мах им та помоћ није нужна била. Они обећаше да ће сами збацити турски јарам и онда положити заклетву на верност аустријском двору. Кад су пак посаде из Славоније морале ићи у горњу Угарску, те само мален број ту остао, крене се капетан у Крижевцима Лајбахер са својом војском „auf die Reiss“ у дољну Славонију, као што је већ уговорено било. Села Цецидлак, Дрежник и Горње-Купиште у сандаку пожешком и пакрачком даде спасити и увљени до 1000 комада марве. Како су пак путеви рђави били, а у повратку се журили, то им вадља читава трећина пропада. Један део Влаха из тих села пријужи се војци и доведе са собом до 100 комада крупне и 400 ком. ситне марве. Било их скупа 117 особа; међу њима 37 способних за оружје. Исти су били овако понамештани: I. у данашњем беловарском округу у Цирквени дођу харамбаша Алекса и Радослав и калауз Вук са 14+12+2 особе. У Св. Иван харамбаша Милија и Ђурица и калауз „Ogaion“ са 12+6+6 особа. II. у данашњем пријевачком округу у Глаговници Вујица са 7 и у Тополовац „Jirokho der Aganitzsch“ са 7 особа; у Дубраву Илија са 8 душа; у Градец 8 душа из Г. Купишта. У саме Крижевце дође Стеван и Милан, сваки са 7 душа; у Св. Петар дође Бергун калауз из Степановца са 4 душе. После кратког времена спасао је капетан Пихлер опет не-

Херберштајн, дознавши, како стоје ствари, због крене с војском у дољњу Славонију. — 10. септ. 1597. у извештају свом из логора пред Вировитицом јавља, да је рано послао два одељења, да изведу оне, који неће да остану под Турцима. Једно одељење је отишло према Слатини, а друго опет на другу страну. Пред вече се оба та одељења вратила са једно 1700 душа. Упљенили су и више хиљада марве. Све ово гледао је Херберштајн да се што пре осигура. Добре калаузе и друге способне за оружје задржао је код себе, јер му и онако војска доста слаба беше, те је слаб изглед био, да ће Вировитицу освојити. Како је стање његово све опасније било, то се морао повући вратом. Но још пре тога нареди, да се место Ровиште код Св. Ивана утврди, како би бегунци могли бити осигурани. 5. окт. 1597. јави Лајбахер капетан, да је тврђава већ готова и да унутри има места још за 40 кућа. Други, који нису унутра могли бити смештени, подигну око колибе и тако су ту са марвом проводили. Како је већ зима близу била а неки нису имали довољно ране, то Лајбахер отпости до 100 лошијих војника и њихова места попуни Србима. Осим тога узме још 50 на рачун тврђаве Иванић. Војводу, који је ту у служби био, отпости, а заповеднику, који је са својим у Ровишту био, заповеди, да се у нужди повуче у Иванић.

Како је и заступство Штајарске потпуно одобравало ово насељење, то је аустр. заповедник вараждинске границе опет ступио у преговоре са Србима у дољњој Славонији. Пуковник Херберштајн, који се дуже времена у Грачу бавио и лично о самој ствари разговарао, врати се 12. јуна 1598. вратом пун задовољства. Одмах други дан прими три харамбаше, који су у име турског аге Драгуле и Вучића дошли, да му понуде предају. На сваки начин да је Херберштајн морао опрезан бити, јер се пре тога Власи у Костајници наверни показали; али је он ипак ствар за врло важну дракао и ако су обећали, да ће само тврђе Велику и Пакрац пре-

колико њих од Турака и довео их амо, где су и други били.

То су биле прве српске породице, за које се по-

дати. 16. јуна пише он у дојвојноткини Ма-
рији пун поуздана и вели, да ће тако лако моћи и
саџаке Zernik и Пожегу освојити. Уједно је искао

новаца, да би нешто и потплањивањем придобио. За успех је у толико ситуран био, што му изасланици реконше: да су они властка деца и да хоће хришћанству да служе, те ствар већ тако стоји, да се сви Власи од Саве кроз цео саџак Zernick заклети, да на хришћанску страну пређу. Тако исто буде јављено и у извештају од 16. јуна. Али тек што прође једно седам дана, а Херберштајн се већ тужи, што му је дошао налог, да се много не упушта с Власином. За то он ставља надвојвоткињи, да се размисли, об es Rathsumb sey, anjetzo von dieser Tractation auszusetzen und die arme Leuth, welche sich so weit persuadiren lassen, anjetzo wieder trostlos zu lassen. Даље вели, како ће их непријатељ грозно казнити и тако целу ствар осујетити. Замера им се до дуне, да су непостојани; али нису ни Хрвати ни Мађари бόљи, кад их непријатељ обори. Издаја Велике и Пакраца већ је уговорена; а исте тирће одржати, неће тако тешко ићи. Ране ће добијати од Влаха, који ту окоје живе. На све да се изгуби Велика и Пакрац, опет је добит већи, јер ће се многи добри војници придржити. За сад се може рачунати на 1000 душа. Они Власи, који су још пре прешли, осведочили су своју верност; а прошлог прољећа дошло је још до 500 нових. Њих није страх од Аустрије нагонио, да се њој покоре, јер се не мају од њеничег бојати; већ више то, што хоће

Прикупивши надвојвоткиња Херберштајнов последњи извештај, поразговори се о том са заступством Штајарске. Ово пристане на то, да се са Србима и даље ради, јер тако ће се лакше до ране долазити а и војска ће бити појачана. Поред тога похвали вештину Херберштајнову, с којом он чини своја дела. Жали само, да на цареву пријатељи не могу рачувати.

Надвојвода Фердинанд поклони 1000 фор. и даде за тим дозволу Херберштајну, да и даље води преговоре са Србима. Уједно умоли и цара за 10.000 фор., јер се ради на том, да Влахи од непријатеља пријатељима направе и да његове земље повећа. Добитак је, вели, велик, само се треба пожурити, јер би све могло бити осујећено.

Ова бојазан отуд долази, што су Турци морали већ дознати, шта Срби намеравају, те су јако на опрезу били. Нит' је ага Драгула нит' Вучић могао сам доћи на договор, већ и један и други послаше неке харамбаше, као своје заступнике. На Драгулу су Турци најили и нису га из вида пуштали, те су за то људи његови саветовали, да се дело што пре отпочне. На против је Вучић поручио, да се мало причека, док Турци не буду отишли Пешти у помоћ и тако ће онда лакше моћи до цели доћи. На питање: колко ће бити свега, што ће да пређу, буде одговорено, да их има до 1000 кућа т. ј. задруга;

да послуже хришћанству и што се грезе турског робовања. Што би иначе требала добра војска да освоји, то се сад без велике муке и онако олако може добити.

Из овог извештаја види се, како је ствар овда стајала, види се то, да су ови славонски крајеви са мим Србија насељени били и да су они важну улогу играли. Херберштајн је добро провидео, да се само тако што постићи може, ако буду са Србија држали. А ови су опет све могуће чинили, па и живот жртвовали, само да се ослободе турског ропства. Међу тим они горе, као што је то обично, ствар су са другог гледишта посматрали. Да су се Срби више пута вероломни показали, тумачи се тако, што су Срби овамо преговарали са Аустријанцима а овамо опет с Туракима против њих ишли. За што? За то, што су Турици увек дознавали о намерама Срба, те су баш њих терали и гонили против Аустријанаца, а ови опет нису имали довољно војске, да би помоћи могли.

Међу њима је око 1200 добрих стрелца. Херберштајн је обећао, да ће са војском доћи у помоћ, али они морају први Велику и Пакрац предати. Кад су изасланици приметили, да је то сад немогуће и врло опасно, јер су Турци на опрезу, хтеде Херберштајн прекинути даље преговарање. Најпосле тако се споразуме, да се експедиција одложи за месец дана; Херберштајн, да би Турке разуверио, даде привидно неке одличије Влахе похватати. За тим Херберштајн изда глас, да ће сваки онај, који изда Велику и Пакрац, 2000 талира добити. Кад је уговор био готов, отпусти изасланике и награди их са 90 талира.

На кратко време за тим добије Херберштајн опет 1000 фор. на ту цељ а уједно и налог, да се тајна чува, јер се већ о том у Бечу јавно говори. При том дође и тај глас, да су обе аге затворене.

Међу тим буде време, када се цела ствар тако извести могла, пропуштено. Само је прешло нешто бегунаца. Али се при свем том неколко хиљада душа очекивало.

Нова експедиција била је тек у септембру 1599. послана.

Тада се кренуо пуковник на Пожегу. На путу још изиђу многи пред њега и замоле га, да их поведе са собом. Он им па то обећа, да ће их примити, кад се врати. Али па повратку саветоваху му путевође, да удари другим путем. С тога буду привуђени они људи, да пошљу своје посланике у Иванић и да поново замоле за помоћ. Херберштајн напреди, да једно одељење од 300 људака оди тамо и да доведе те Србе амо. 2. окт. 1599. године пређе до 1200 душа и до 3000 ком. марве у бараждинску границу. Срби ти беху највише из *Бјеле Стјене, Рогуља и Богдашића*. Како је за овај свет много ране требало, то је дошло до сукоба између Херберштајна и заступства Штајарске, које је већ хтело руке од тог да опере. Али је Херберштајн доказивао, да је добит тако велика, да је мало, ако би се десет пута још толико трошило. Међу тим је и надвојвода обећао, да ће цео трошак он подмирити.

На то узме заповедник у Копривници Грасваји 17. јан. 1600 на своју руку једну чету (Tscheta) и упадне у турско земљиште. С њим је ишло и 70 коњаника и много Срба, што су пре пребегли. Мета им била *Слатина*. Иста буде иоћу нападнута и заузета а заповедник Мурат-ага ухваћен. Међу тим су неке четице на другу страну отишли. Села *Wetowitz* и *Bresovicza* остану скоро празна. Тако исто, а можда још горе било је са *Мединци, Меланици, Wökitscheza, Бистрицом, Михољском и Гакштам*. Уједно су идолили и становници из *Кушонија, Теревова, Граховљана, Перлонола, Цикота, Кричке, Шуметлице и Бокара*, да се изведу отуд и спасу од турског ропства. Но идолба њихова овај пут не буде примљена. После Грасвајна дође Глајсах и они поново умоле, да им се даде помоћ. За то буде одре-

ђено једно одељење војске и неке још харамије, који ће овима доћи у помоћ и извести их отуд. 12. маја дође из тих села до 828 душа; међу њима 300 бораца и харамбаша Драгић из Кушонија. Скори трећи део је замолио, да се код своје родбине у Розишту настане, 160 људака узме Глајсах у своје одељење у Иванићу. 432 се настане близу Иванића, око старца Богдана, који је ту још од пре са својим живео.

Овом експедицијом учинио је крај српском насељену у бараждинском округу, које су више војничке власти подупирале. Још год. 1600. у фебруару рекло је заступство Штајарске, да оно неће више да зна за те насеобине, нити хоће више да потпомаже.

Надвојвода је то предвиђао, те се у то име обратио на сталеже у Хрватској и Славонији. Али они одговорише, да су они своје већ учишили, а сад им је немогуће, јер је пре зараза овладала а друго је и велика оскудица због неродице; уједно се још туже, да се њихово земљиште својевољно дели међу Влахе и друге, те би требало да се томе на пут ставе.

Међу тим су и трошкови збиља велики били, те је најпосле надвојвода обећао, да Влахе неће више примати.

Шта је даље с тим насеобинама било, као и о њиховим привилегијама и црквеном уређењу, обећана проф. Бидерман да ће други пут рећи.

Још се може само то додати, да се Срби поред свих тешкоћа и протеста и даље амо насељавали.

23. јан. 1612. међу осталим јавља надвојвода Фердинанд: dass sich von etlichen Jarn hero ein grosse Anzahl der Wallachen, die dem Feindt ausserhalb der Granitzen ohn siniche Vorwöhr gleichsam vor den Augen liegen, sich auch allerdings entplösst,

und unarmirt befinden, angesetz haben. Ови Срби, о којима Фердинанд говори, насељили се пред границом, где су од непријатеља сваки час могли бити нападнути, јер их ништа закланјало није. Међу тим могли би се и сами Турцима предати, кад би видели, да им опасност прети. Да би то отклоњено било, буде пуковнику Траутмандорфу заповедјено, да трошне тврђаве у Северину, Сандровицу, „Majorizki“ и „Saezvaц“ добро утврди, јер су лежале посред тих насеобина.

Год. 1625. гледали су да подигну две нове стражаре у Новомграду и Сливецу и једну тврђавицу у Дерме, да би тако прво реку Драву, а друго оне Влахе, који се из Каменице амо доселили и земљу обделавали, боље сачувати могли. Број српских задруга износио је тада неких 1200. Касније се још више њих доселили. Тако у извештају границе од 1679. стоји: да се у току од последњих 20 година ова села између реке Чазме и града Сливца подигла: Ваговина, Грабовница, Сухаја, Побјеник, Иванић, Циглена, Плошница, Храстовпоток (?) и Веламинац (?).

У једном извештају опет са границе од 20. окт. 1650. стоји: да су Власи solche öde Orth, so in die 80 und 90 Jahr wüst und verlassen gestanden, in ein schönes und lustiges Landt претворили и да су између Драве и Саве 200 села подигли „dadurch das windische Landt fast umb soviel, als es vorhin gewest, erweitert worden.“

Професор др Бидерман причајући, како се доселили Срби у вараждински округ, хтеде на основу најених аката то доказати, да се Србја онамо у другој половини XVI. века заузимањем и потпомагањем више војничке власти доселили и то да су из доње Славоније дошли. Према томе би оно било неистинито, да су за владе Рудолфове дошла

воније нису трошиле; те је за то од славонских стаљежа и донесен онај законски чланак, који забрањује, да се Срби могу на земљишту код Лепоглаве насељити. Да су так Срби онамо из доње Славоније дошли, држи отуд, што је онај владика, који је 1595. год. понудио Херберштајну да доведе Србе у границу, имао своју столицу у Ремети у Срему. Ја нећу да се за сад упуштам у даље расправљање, да ли је то све тако. Да је Срба у тим крајевима и пре и после боја на Мохачком пољу (1526.) било, то је непобитно. Даље се и то зна, да су Турци после Мохачке битке разрушили манастир Марчу, који су тамо Срби подигли. Кад и како се тамо Срби после доселили, о том нећу сад више да говорим. Штета је само, што се не спомиње име оног владике, који је хтeo да Србе у те крајеве преведе. Сумњам так, да је томе столица у Ремети у Срему била, јер онде се изрично каже: der über Clerisei der beiden Sandiakhe Boschega und Zernickh zu gebieten gehabt. Кад је он већ био над свештенством Пожешког и Церничког сандака, онда не верујем да је доле у Срему у Ремети седио. Даље се ни за манастир Чрмље, Сирнилу, код неког Негиње Егшанј или Šrnjil не зна за сигурно где је лежао. Код једног је на Зрманју у Далмацији, код другог, и то код дра Бидермана, на Уни у Боснији. Које је правије, то остављам меродавнијим личностима да кажу.

Из овог, што смо до сад говорили, видимо, кад, како и где се Срби у Хрватској и Славонији насељавали; видимо, да је повељник број Срба, које из Србије, које из Босне и других српских крајева амо прешао и пусто земљиште насељио. Број Срба износи данас једну трећину целог становништва Хрватске и Славоније. Најкомпактније су насељени у Срему, где су, осим незнатног броја друге народности, искључиво они господари. Према западу су до дуне

два кнеза из Босне, који су са собом много људи довели; и нарочито оно да је невероватно, што се вели, да су с овима дошли митрополит Гаврило и седамдесет калуђера из манастира Чрња, који су обновили манастир Марчу. Ово он највише на основу тога држи, што су на пустом земљишту, које није ни Турција ни Аустријанцима припадало, баш Турци подизали српске насеобине, да би тако то земљиште лакше освојили и за себе задржали. То су они да-
кле са стратегиског гледишта чинили. За то Аустријанци нису смели веровати оним Србима, који су молили, да се могу у оквиру границе насељити. За то је 1576. год. командант вараждинске границе Халек измолио од цара Максимилијана дозволу, да сме растерати оне Србе, који се на Илови, западно од Дарувара насељили. Даље и на основу тога, што се те насеобине ни у унутарњости горње Сла-

ређе настањени; али се ипак налазе у свим крајевима помешани са Хрватима. Као не узмемо Срем у обзир, нађи ћемо Срба у свима жестима, која леже поред Саве; даље на северу, где је Слатина, Ћарувар, Беловар, Копривница и др. И ако В. Клајић све Србе у Хрватској и Славонији међу Хрвате рачуна и ако их шта више тим именом назива и тек из милости и великодушности кадгод каже: да се јноги Hrvati obreda grčko istočnoga bogi zemlji (!!) dan danas također i Srbi; раће шпоги (особито seljaci) каžu, da su srbske vjere; то сви ови, које тај господин покрести, знаж да одлучно то покрштење и то име одбацију и веле: нека га даде оном, који ће га радо (?) примити. *Срби не требају туђег имена, јер се својим именом.*

Ја држим, да човек, коме је озбиљно до науке стало, неће никад таку неистину па свет изнешати;

а још мање овако доказивати, за што се ти Хрвати Србима зову: *Što se toliki pravoslavni Hrcati zovu Srbi, polazi odatle: prvo, što su zbilja mnogi njih po- ricklom iz srbskih predjela, te su se pred Turci (Osmanlijama) sklonili u hrvatske zemlje; a drugo, što su iste vjere ili zakona sa Srbi u današnjih samostalnih kneževinah Srbiji i Crnoj gori.*)* Ово је заиста велика иронија а још већа оно: Но за то су ipak један народ с осталим Hrvati, jer говоре једним језиком hrvatskim. Такле баш тако и никако другчије! Баш Срби не говоре другим, већ језиком хрватским?! Сад нешто више знам, јер више и научио. А којим су језиком ти самоназвани Срби говорили пре, док нису дошли у ове крајеве, и док инсу ни знали, да постоји хрватски језик и хрватски народ? Србин може само својим т. ј. српским језиком говорити. И давашњи књижевни језик код тих самоназваних, као и код оних, које други Србима зову, јесте онај, којим сам народ српски говори. Немојмо много говорити и доказивати, већ сравните тај књижевни језик Срба, којим се и Хрвати служе, са оним, којим прост народ српски и хрватски говори, па ћemo онда најбоље видити, који је близи. За цело да није хрватски. Књижевни језик код Хрвата није онај, којим хрватски љук говори, већ то је онај, којим се и Срби служе и којим српски народ или љук говори. Туђе не ћemo, а своје не дамо и бранимо.

Тако је исто и са народним благом, са народ-

* Opis zemalja, u kojih živitavaju Hrvati. Napisao Vj. Klaic, Zagreb 1880. I. kn. strp. 18.

ним песмама. Откуд да је у хрватског народа био исто осећање, исте мисли и језик, као и у српског народа? Апсолутно немогуће. Народне песме, које се у Хрватској купе (да не спомињем оне у Босни) и од Хрвата под именом хрватске народне песме издају, а у којих је језик и садржај и све већином као у оних код Карадића, за цело да пису потекле из срца и ума чисто хрватског народа. Те су песме, ако не можда све, а оно бар већина, песме српског народа, дакле српске. Многе од тих су за цело пренете амо, а неке су опет овде постале. Српских песама, наравно доста прерађених, наћи ћemo и код Словенаца. Откуд то? Отуд, што су их онамо српски ускоци пренели.

И ако ми овде није била намера, да о језику и народним песмама говорим, то сам ипак ма у кратко споменути морао, јер ми је криво, што ти хрватски научењаци изврђу истину и онако причају, како твами годи. Који историчар на свету може одобрити оно, што г. В. Клаић вели: да је Босна и Херцеговина најчишћа хрватска земља? А то вели за то, што тобоже тамо сами Хрвати живе. Когод буде објективно о Босни писао, не може и не сме никад рећи, да у Босни и Херцеговини сами Хрвати живе. То су код мене просто илузије и хадуцијације.

Да се не би овако „оскорблjen“ у даљу препирку упустио, завршићу цело писање с тим: ко није с овим задовољан, што има, не заслужује, да му се више шта даде.